

Суятинова К.Є.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної і спеціальної освіти
Криворізький державний педагогічний університет
Кривий Ріг, Україна

ОЦІНКА ПОТРЕБ ДИТИНИ В КОНТЕКСТІ ЗАГАЛЬНИХ ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Проблема становлення особистості дитини була і залишається однією з важливих проблем у різних наукових дослідженнях. Протягом дошкільного віку дитина залучена у різні види діяльності (спілкування, предметна діяльність, ігрова діяльність та ін.), стає учасником різноманітних соціальних зв'язків, встановлює міжособистісні стосунки. Історія розвитку Homo sapiens започаткувала наукову проблему співвідношення в людині біологічного та соціального. Проте єдиної думки на сучасному етапі не існує, адже в психіці людини простежується єдність біологічних і соціальних умов, де провідна роль належить соціальному середовищу, що забезпечує соціалізацію особистості шляхом навчання та виховання.

Метою дослідження є розкриття сутності впливу факторів на розвиток дітей, зокрема дітей з особливими освітніми потребами (ООП), специфіки здійснення оцінки потреб дітей з ООП.

Широким поняттям, яке використовується й у психолого-педагогічних науках є «розвиток». Основними закономірностями розвитку психіки людини є наступні: нерівномірність, гетерохронність, сенситивні періоди, інтеграція, пластичність, компенсація, вікові кризи, новоутворення та ін. Одним із факторів психічного розвитку є біологічний, коли спадковість, вроджені особливості, процес дозрівання нервової системи закладають підґрунтя розвитку ще ненародженої дитини. Соціальний фактор психічного розвитку особистості свідчить про суспільні умови, культуру, оточення, цінності, норми

та правила, зразки поведінки, тобто всього того, з чим контактує людина після народження в ході становлення своєї особистості. Взаємодія біологічного та соціального факторів реалізується через активність, яка виступає умовою і результатом психічного розвитку індивіда. Джерелом психічної активності є потреби. Найважливішими потребами є соціогенні, які породжуються життям дитини в соціумі [4, с. 35].

Найперші агенти задоволення потреб дитини це батьки або законні представники, які їх замінюють. Потреби дитини – це ті важливі умови, які відіграють основну роль у підтримці функціонування організму дитини та розвитку її як особистості [5, с. 39]. Усі потреби дитини фахівці об'єднали в три групи:

- *біологічні* потреби (повноцінне харчування, належний відпочинок й фізичне навантаження, адекватні віковому періоду та рівню розвитку дитини), задоволенню яких сприяють: фізичне здоров'я дитини, відповідальний догляд за нею, організація здорового способу життя;

- *психологічні* потреби дитини (розвиток психічних процесів, емоційної сфери, самоусвідомлення й самореалізація, гендерна орієнтація), задоволенню яких сприяють: відчуття любові, захищеності, постійної турботи, розумова активність дитини, отримання достовірної інформації, вільний доступ до джерел знань, можливість розвивати здібності;

- *соціальні* потреби дитини (постійні теплі відносини з батьками або особами, які їх замінюють, братами і сестрами, іншими членами родини, спілкування та взаємодія з ними; співчуття, підтримка й допомога, дружба, незалежність та свобода вибору) [5, с. 41-42].

Науковці вказують, що негативне батьківське ставлення, неадекватна організація спілкування з дитиною, прояви авторитаризму, гіперопіки чи байдужості сприяють порушенню задоволення потреб дитини [2, с. 15]. Одним із найважливіших моментів процесу оцінки потреб дитини та її сім'ї є оцінка сильних сторін і здатностей членів сім'ї. А тому оцінка потреб має спиратися на позитивний потенціал дитини та її сім'ї [2].

Даючи психолого-педагогічну характеристику або оцінку потреб дитини, ми враховуємо віковий період дитини та його особливості, характеризуємо соціальну ситуацію розвитку, провідну діяльність дитини на конкретному віковому етапі, аналізуємо особливості вікової кризи, її причини, ознаки, новоутворення.

Зупинимось на тому, що кожна дитина має право на освіту. Діти з ООП за сучасними міжнародними законодавчими документами також мають право на освіту на засадах рівних можливостей. І першим таким документом, який містить концепцію інклюзії є Конвенція про права осіб з інвалідністю.

Визначено критерії для оцінки потреб дитини, які можуть бути корисними в освітньому процесі:

- емоційні симптоми,
- поведінкові реакції,
- інтерперсональні проблеми (взаємодія),
- про соціальна поведінка,
- зовнішні ознаки (вага, синці / подряпини, блідість /почервоніння,

прояви вегетативної системи, проблеми з диханням та інше) [3, с. 22-23].

Основним методом розуміння того, що дитині потрібна підтримка / допомога є метод спостереження, а також опитувальники, розроблені Міністерством освіти і науки України спільно з Інститутом спеціальної педагогіки і психології імені М. Ярмаченка НАПН України. Проводити роботу з дитиною з ООП повинні всі учасники команди психолого-педагогічного супроводу (КПСС) або переважна їх більшість. На думку Т. Бондар, запропонована методологія аналізу освітніх труднощів є актуальною, оскільки перехід до різнорівневої підтримки для української педагогіки новий [1]. Особливістю діяльності КПСС є індивідуальний підхід до вирішення завдань особистісного розвитку дитини, оскільки кожна особистість є унікальною та неповторною. Завдання освітньої системи – знайти спосіб їх задовольнити, орієнтуючись на створення відповідного середовища –

доброзичливого, приймаючого, мотивуючого, підтримуючого, розвивального, діючого на засадах рівності [3, с. 28].

На жаль, часто робота КПСС є неефективною з різних причин: незрозуміння своєї ролі в команді, неправильний розподіл обов'язків, недосконалість керівництва командою, низький рівень партнерської взаємодії, відсутність фахівців команди супроводу, роль та значення батьків в команді та ін. Результативність, ефективність КПСС залежить від координованості дій усіх її членів. Акцентуємо увагу на тому, що при оцінці потреб дитини необхідно визначати не тільки слабкі сторони, а й сильні. Проте сильні сторони не завжди легко визначити, бо більшість розглядають їх як щось буденне і не надає їм особливого значення. У пошуковій системі Гугл мало досліджень з проблеми визначення сильних сторін та здібностей тих чи інших порушень. Тож учасникам КПСС необхідно виявляти та враховувати в подальшій роботі всі інтереси, здібності, уміння дитини, поведінкові прояви.

Отже, дана публікація не вичерпує вирішення всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективами подальшого дослідження є продовження вивчення оцінки потреб дітей, розробка критеріїв оцінювання.

Список літературних джерел

1. Бондар Т. Рівнева модель супроводу (підтримки) дітей з інвалідністю: досвід США. *Актуальні питання гуманітарних наук. Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2022. Випуск 47. Т. 1 URL : http://www.aphn-journal.in.ua/archive/47_2022/part_1/47-1_2022.pdf#page=283 (дата звернення 17.10.2023).
2. Зверева І. Д., Кияниця З. П., Кузьмінський В. О., Петрочко Ж. В. Оцінка потреб дитини та її сім'ї: від теорії до практики: Навч. посіб.: У 2-х част. Київ : «Кожній дитині», 2010. Част. I. 224 с.
3. Організація першого рівня підтримки для дитини в закладі загальної середньої освіти : навчально-методичний посібник / КЗ

«Житомирський ОШПО» ЖОР ; за ред. О. С. Голентовської. Житомир : КЗ «Житомирський ОШПО» ЖОР, 2022. 127 с.

4. Розвиток особистості в різних умовах соціалізації : колективна монографія / за науковою редакцією професора Л.О. Калмикової, професора Г.О. Хомич. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2016. 472 с.,

5. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посіб. у 2-х ч.; Ч. І. Сучасні орієнтири та ключові технології / З. П. Кияниця, Ж. В.Петрочко. К. : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с.